Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέματα «Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τις αγορές κρυπτοστοιχείων και για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1937»

[COM(2020) 593 final — 2020/0265 (COD)]

και

«Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με ένα πιλοτικό καθεστώς για τις υποδομές της αγοράς που βασίζονται σε τεχνολογία κατανεμημένου καθολικού»

[COM(2020) 594 final — 2020/0267 (COD)]

(2021/C 155/05)

Εισηγητής: ο κ. **Giuseppe GUERINI**

Αίτηση γνωμοδότησης	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 13.11.2020
	Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 18.11.2020
Νομική βάση	Άρθρα 114 και 304 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Αρμόδιο τμήμα	Οικονομική και Νομισματική Ένωση, οικονομική και κοινωνική συνοχή
Έγκριση από το τμήμα	12.2.2021
Έγκριση από την ολομέλεια	24.2.2021
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	558
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	235/1/8

1. **Συμπεράσματα και συστάσεις**

1.1. Η ΕΟΚΕ στηρίζει τις δύο πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής όσον αφορά την πρόταση κανονισμού για τις αγορές κρυπτοστοιχείων και για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1937 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου ([1]), αφενός, και την πρόταση κανονισμού σχετικά με ένα πιλοτικό καθεστώς για τις υποδομές της αγοράς που βασίζονται σε τεχνολογία κατανεμημένου καθολικού (DLT), αφετέρου.

1.2. Η ΕΟΚΕ κρίνει επείγουσα και αναγκαία την παρέμβαση της Επιτροπής προκειμένου να θεσπιστεί ολοκληρωμένη ρύθμιση όσον αφορά ένα ολοένα πιο διαδεδομένο και με αυξανόμενη πρακτική εφαρμογή συνεχώς εξελισσόμενο και ταχέως μεταβαλλόμενο τεχνολογικό φαινόμενο.

1.3. Η ΕΟΚΕ τονίζει προς τούτο την ανάγκη εφαρμογής, σε σύντομο χρονικό διάστημα, των διαφορετικών μέτρων κανονιστικής προσαρμογής που απαιτούνται για τον εκσυγχρονισμό των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών που προβλέπει η Επιτροπή, χωρίς να παραμελείται η προστασία των καταναλωτών και οι κανόνες προληπτικής εποπτείας.

1.4. Ένας παράγοντας που καθιστά επιτακτική την ευρωπαϊκή παρέμβαση είναι το γεγονός ότι διαφορετικά κράτη μέλη έχουν θεσπίσει, τους τελευταίους μήνες, εθνικά κανονιστικά μέτρα είτε μέσω νομοθετικών παρεμβάσεων είτε μέσω συστάσεων και κατευθυντηρίων γραμμών που εξέδωσαν οι ρυθμιστικές αρχές του κλάδου. Αυτές οι παρεμβάσεις ενέχουν τον κίνδυνο κατακερματισμού του κανονιστικού πλαισίου, πράγμα που θα υπονομεύσει την ενοποίηση της ενιαίας αγοράς και θα αυξήσει το κόστος συμμόρφωσης που επωμίζονται οι επιχειρήσεις.

1.5. Η ΕΟΚΕ υποστηρίζει συνεπώς τους στόχους που επιδιώκει η Επιτροπή μέσω ενός ενιαίου ρυθμιστικού πλαισίου, ήτοι: α) την προστασία των τελικών χρηστών των ψηφιακών χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών· β) την προστασία της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας· γ) την προστασία της ακεραιότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα της ΕΕ και δ) τη διασφάλιση ίσων όρων ανταγωνισμού μεταξύ των διαφόρων φορέων του οικονομικού και χρηματοπιστωτικού συστήματος.

([1]) Οδηγία (ΕΕ) 2019/1937 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2019, σχετικά με την προστασία των προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης (ΕΕ L 305 της 26.11.2019, σ. 17).

1.6. Η ΕΟΚΕ συμμερίζεται επίσης τον στόχο εξασφάλισης ότι οι παγκόσμιοι φορείς έκδοσης σταθερών κρυπτονομισμάτων θα υπόκεινται σε αυστηρότερες υποχρεώσεις όσον αφορά τις κεφαλαιακές απαιτήσεις, τα δικαιώματα των επενδυτών και την εποπτεία, δεδομένης της δυνητικής συστημικής σημασίας αυτών των μέσων.

1.7. Η ΕΟΚΕ προσδοκά συγκεκριμένες δράσεις που θα ευνοούν την δέουσα ενημέρωση και γνώση των καταναλωτών και των μικροεπενδυτών, προκειμένου να μειωθεί η ασυμμετρία στην ενημέρωση που απειλεί να τους πλήξει κατά τρόπο ιδιαίτερα σοβαρό όσον αφορά τα θέματα που άπτονται της παρούσας γνωμοδότησης, τα οποία είναι νέα και με ιδιαίτερα τεχνικό περιεχόμενο.

1.8. Η ΕΟΚΕ συνιστά να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στους ελέγχους που προηγούνται της χορήγησης άδειας λειτουργίας, και οι οποίοι εξετάζονται στις προτάσεις που αποτελούν αντικείμενο της παρούσας γνωμοδότησης, ιδίως δε όσον αφορά την αξιοπιστία των αδειοδοτημένων φορέων, προκειμένου να αποφευχθούν οι αρνητικές επιπτώσεις καιροσκοπικών και επιζήμιων συμπεριφορών.

1.9. Δεδομένου ότι δεν υπάρχει ακόμη επίπεδο τυποποίησης και διαλειτουργικότητας της τεχνολογίας κατανεμημένου καθολικού ικανό να κατευθύνει ασφαλώς την αξιολόγηση του βαθμού τεχνολογικής αξιοπιστίας και κυβερνοανθεκτικότητας των υποδομών που επιλέγουν οι διάφοροι πάροχοι, η ΕΟΚΕ συνιστά να διευκρινιστεί στον μέγιστο δυνατό βαθμό το κανονιστικό καθεστώς που διέπει αυτά τα μέσα, τα οποία βρίσκονται σε συνεχή εξέλιξη, καθώς μία αλλαγή της φύσης τους μπορεί να καταστήσει αναγκαία την εφαρμογή διαφορετικών κανονιστικών διατάξεων.

1.10. Δεδομένων των τεχνολογικών κινδύνων που ακόμα ελλοχεύουν, η ΕΟΚΕ κρίνει θετικά την πρόταση σχετικά με ένα πιλοτικό καθεστώς για τις υποδομές της αγοράς που βασίζονται σε τεχνολογία κατανεμημένου καθολικού. Μέσω του πιλοτικού καθεστώτος δημιουργείται στην πραγματικότητα ένας χώρος πειραματισμού σε ελεγχόμενο περιβάλλον που θα επιτρέπει προσωρινές παρεκκλίσεις από τους ισχύοντες κανόνες, επιτρέποντας έτσι στις ρυθμιστικές αρχές και στους φορείς να αποκτούν προοδευτικά εμπειρία στη χρήση της τεχνολογίας κατανεμημένου καθολικού στις υποδομές τις αγοράς, προς όφελος της προστασίας της ακεραιότητας της εν λόγω αγοράς και της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας.

1.11. Παρότι χαιρετίζει την πρόταση για το πιλοτικό καθεστώς, η ΕΟΚΕ φρονεί πως η περίοδος 5 ετών για την έκθεση της ESMA στην Επιτροπή είναι υπερβολικά μακρά, δεδομένης της ταχύτητας με την οποία εξελίσσεται η τεχνολογία του ψηφιακού χρηματοπιστωτικού τομέα. Υπενθυμίζει δε τη σκοπιμότητα έμφασης στις ρυθμίσεις εξόδου από το πιλοτικό καθεστώς των πειραματισμών, προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία των χρηστών που συμμετέχουν σε αυτό το στάδιο.

1.12. Τέλος, όσον αφορά την εφαρμογή του κανονισμού για τις αγορές κρυπτοστοιχείων, η ΕΟΚΕ εκφράζει τον έντονο προβληματισμό της όσον αφορά το «μεταβατικό καθεστώς» που προβλέπει την μόνιμη εξαίρεση από τις διατάξεις του για τα κρυπτοστοιχεία που ήδη υπάρχουν στην αγορά πριν από την θέση του κανονισμού σε ισχύ. Αυτή η εξαίρεση ενέχει τον κίνδυνο δημιουργίας, για ένα ήδη εκδοθέν κρυπτοστοιχείο, ένα είδος κανονιστικής εξαίρεσης κατά παρέκκλιση της αρχής ίσης μεταχείρισης «ίδιος κίνδυνος, ίδια δραστηριότητα, ίδια μεταχείριση».

2. **Οι προτάσεις της Επιτροπής**

2.1. Η παρούσα γνωμοδότηση αφορά δύο πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: α) την πρόταση κανονισμού για την αγορά κρυπτοστοιχείων και για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1937 και β) την πρόταση κανονισμού σχετικά με ένα πιλοτικό καθεστώς για τις υποδομές της αγοράς που βασίζονται σε τεχνολογία κατανεμημένου καθολικού (DLT). Αυτές οι προτάσεις εντάσσονται σε δέσμη παρεμβάσεων της Επιτροπής η οποία περιλαμβάνει επίσης τη Στρατηγική ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και την Πρόταση κανονισμού σχετικά με την ψηφιακή επιχειρησιακή ανθεκτικότητα, που αποτελούν το αντικείμενο των γνωμοδοτήσεων της ΕΟΚΕ «Στρατηγική ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών για την ΕΕ» ([2]) και «Ψηφιακή επιχειρησιακή ανθεκτικότητα» ([3]) αντιστοίχως.

2.2. *Πρόταση κανονισμού για τις αγορές κρυπτοστοιχείων και για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1937*

2.2.1. Ο κανονισμός για την αγορά κρυπτοστοιχείων αποσκοπεί στην ασφάλεια δικαίου των κρυπτοστοιχείων που δεν καλύπτονται από την ισχύουσα ενωσιακή νομοθεσία και στην καθιέρωση ενιαίων κανόνων για τους εκδότες κρυπτοστοιχείων και για τους παρόχους σχετικών υπηρεσιών (πάροχοι εικονικών περιουσιακών στοιχείων). Ο κανονισμός επιδιώκει την αντικατάσταση των υφιστάμενων εθνικών πλαισίων, που βρίσκονται σήμερα εκτός του ισχύοντος ευρωπαϊκού νομοθετικού πλαισίου, εξασφαλίζοντας έτσι τους επιθυμητούς ίσους όρους ανταγωνισμού.

2.2.2. Η Επιτροπή υπογράμμισε, ως βάση της πρότασης, την ανάγκη να υπάρξει «κοινή προσέγγιση με τα κράτη μέλη όσον αφορά τα κρυπτονομίσματα, προκειμένου να διασφαλίσουμε ότι κατανοούμε με ποιον τρόπο μπορούμε να αξιοποιήσουμε στο έπακρο τις ευκαιρίες που δημιουργούν και να αντιμετωπίσουμε τους νέους κινδύνους που πιθανόν θέτουν».

([2]) Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα *Στρατηγική ψηφιακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών για την ΕΕ* (ECO/534) (βλέπε σελίδα 27 της παρούσας Επίσημης Εφημερίδας).

([3]) Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα *Ψηφιακή επιχειρησιακή ανθεκτικότητα* (ECO/536) (βλέπε σελίδα 38 της παρούσας Επίσημης Εφημερίδας).

2.2.3. Η πρόταση επιδιώκει τέσσερις στόχους: α) να παρασχεθεί ασφάλεια δικαίου· β) να υποστηριχθεί η καινοτομία σε έναν τομέα με μεγάλο δυναμικό· γ) να εξασφαλιστούν ικανά επίπεδα προστασίας των καταναλωτών και των επενδυτών, καθώς και ακεραιότητας της αγοράς και δ) να διασφαλιστεί η χρηματοπιστωτική σταθερότητα.

2.2.4. Η πρόταση δεν καλύπτει μόνο τους εκδότες κρυπτοστοιχείων, αλλά και τις επιχειρήσεις που παρέχουν υπηρεσίες σχετικές με αυτά, όπως, π.χ., οι επιχειρήσεις φύλαξης κρυπτοστοιχείων των πελατών τους, οι επιχειρήσεις που επιτρέπουν στους πελάτες τους να αγοράσουν ή να πωλήσουν κρυπτοστοιχεία έναντι χρημάτων και οι επιχειρήσεις που διαχειρίζονται τις πλατφόρμες διαπραγμάτευσης. Για τον λόγο αυτό, μεταξύ των διατάξεων που θεσπίζονται, περιλαμβάνονται οι κεφαλαιακές απαιτήσεις, οι απαιτήσεις διακυβέρνησης και τα δικαιώματα των επενδυτών σε περίπτωση διαφοράς με τον εκδότη.

2.2.5. Ειδικότερα, σε περίπτωση όπου ορισμένα ψηφιακά κέρματα με εγγύηση περιουσιακών στοιχείων και ψηφιακά κέρματα ηλεκτρονικού χρήματος αποκτούν τόση αναγνώριση που να χαρακτηρίζονται σημαντικά (λόγω όγκου, ανταλλακτικής αξίας, πλήθους πελατών, ή άλλων στοιχείων που τα κατατάσσουν πλέον στην κλίμακα των παγκοσμίων σταθερών κρυπτονομισμάτων), οι εκδότες τους θα υπόκεινται σε αυστηρότερες υποχρεώσεις.

2.2.6. Δεδομένης, συνεπώς, της βάσιμης πιθανότητας τα σταθερά κρυπτονομίσματα να καταστούν ευρέως αποδεκτά και ενδεχομένως συστημικά στο μέλλον, η πρόταση της Επιτροπής περιλαμβάνει επίσης προστατευτικά μέτρα για να αντιμετωπιστούν οι δυνητικοί κίνδυνοι που ενέχουν τα σταθερά κρυπτονομίσματα όσον αφορά τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα και την ομαλή νομισματική πολιτική.

2.2.7. Αυτά τα μέσα αποτελούν κρυπτοστοιχεία τα οποία, σε αντίθεση, π.χ., με το γνωστό bitcoin, έχουν σχετικά σταθερή τιμή καθώς συνδέονται με σταθερό μέσο συναλλαγών (δηλαδή με θεσμικό νόμισμα) και θα μπορούσαν συνεπώς να καταστούν, ακόμα και στο προσεχές μέλλον, ιδιαίτερα διαδεδομένα συστήματα πληρωμών και επενδύσεων.

2.2.8. Ειδικότερα, στον τίτλο ΙΙ ρυθμίζονται οι δημόσιες προσφορές και η εμπορία κρυπτοστοιχείων εκτός των ψηφιακών κερμάτων με εγγύηση περιουσιακών στοιχείων και των ψηφιακών κερμάτων ηλεκτρονικού χρήματος. Αναφέρεται ότι οι εκδότες θα έχουν δικαίωμα δημόσιας προσφοράς των εν λόγω κρυπτοστοιχείων στην Ένωση ή επιδίωξης εισαγωγής τους προς διαπραγμάτευση σε μια πλατφόρμα διαπραγμάτευσης ανάλογων κρυπτοστοιχείων, εφόσον συμμορφώνονται: α) με τις απαιτήσεις του άρθρου 4, όπως η υποχρέωση να έχουν συσταθεί υπό μορφή νομικού προσώπου, β) με την υποχρέωση κατάρτισης λευκού βιβλίου κρυπτοστοιχείων σύμφωνα με το άρθρο 5, γ) με την υποχρέωση κοινοποίησης του εν λόγω λευκού βιβλίου κρυπτοστοιχείων στις αρμόδιες αρχές και δημοσίευσής του (άρθρα 7 και 8).

2.2.9. Το λευκό βιβλίο δεν θα είναι απαραίτητο σε περίπτωση που η συνολική αξία της προσφοράς κρυπτοστοιχείων είναι χαμηλότερη του 1 000 000 € σε διάστημα 12 μηνών προκειμένου να αποφευχθεί η πρόκληση διοικητικής επιβάρυνσης στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ).

2.2.10. Η Επιτροπή προτείνει επίσης να διευκρινιστεί ότι ο ισχύων ορισμός των «χρηματοπιστωτικών μέσων» — που καθορίζει το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας MIFID — συμπεριλαμβάνει τα χρηματοπιστωτικά μέσα που βασίζονται στην τεχνολογία κατανεμημένου καθολικού, ενώ προτείνει ειδικό καθεστώς για τα κρυπτοστοιχεία που δεν καλύπτονται από την υφιστάμενη νομοθεσία για τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, καθώς και για τα ψηφιακά κέρματα.

2.2.11. Η ρύθμιση επικεντρώνεται επίσης στην έκδοση κρυπτοστοιχείων (ή ψηφιακών κερμάτων) από φορείς που προτίθενται να δραστηριοποιηθούν στην ευρωπαϊκή ενιαία αγορά και οι οποίοι θα πρέπει να συμμορφώνονται με:

— απαιτήσεις διαφάνειας και δημοσίευσης όσον αφορά την έκδοση και εισαγωγή προς διαπραγμάτευση των εν λόγω ψηφιακών κερμάτων,

— το καθεστώς αδειοδότησης και εποπτείας όσον αφορά τους παρόχους υπηρεσιών και τους εκδότες σταθερών κρυπτονομισμάτων,

— τις επιχειρησιακές, οργανωτικές και σχετικές με τη διακυβέρνηση απαιτήσεις που αφορούν τους εκδότες σταθερών κρυπτονομισμάτων (επισημαίνεται ότι, και εδώ, αυτές δεν αφορούν τα άλλα ψηφιακά νομίσματα, δηλαδή πρωτίστως τα ψηφιακά κέρματα αγοράς υπηρεσιών — utility tokens) και τους παρόχους υπηρεσιών,

— τις διατάξεις περί προστασίας των καταναλωτών όσον αφορά την έκδοση, διαπραγμάτευση και φύλαξη κρυπτοστοιχείων,

— μέτρα για την πρόληψη φαινομένων κατάχρησης της αγοράς και διασφάλισης της ακεραιότητας των αγορών όπου θα εισάγονται προς διαπραγμάτευση τα κρυπτοστοιχεία.

2.3. *Πρόταση κανονισμού σχετικά με ένα πιλοτικό καθεστώς για τις υποδομές της αγοράς που βασίζονται σε τεχνολογία κατανεμημένου καθολικού (DLT)*

2.3.1. Η πρόταση σχετικά με ένα πιλοτικό καθεστώς για τις υποδομές της αγοράς που βασίζονται σε τεχνολογία κατανεμημένου καθολικού έχει τέσσερις γενικούς στόχους: α) να παρασχεθεί ασφάλεια δικαίου· β) να υποστηριχθεί η καινοτομία μέσω της εξάλειψης των φραγμών στην εφαρμογή νέων τεχνολογιών κατανεμημένου καθολικού στο χρηματοπιστωτικό τομέα· γ) να διασφαλιστεί η προστασία των καταναλωτών και των επενδυτών, καθώς και η ακεραιότητα της αγοράς και δ) να διασφαλιστεί η χρηματοπιστωτική σταθερότητα.

2.3.2. Για την επίτευξη των στόχων αυτών, το πιλοτικό καθεστώς θεσπίζει κατάλληλες εγγυήσεις, για παράδειγμα μέσω του περιορισμού των ειδών χρηματοπιστωτικών μέσων προς διαπραγμάτευση, με διατάξεις που αποσκοπούν συγκεκριμένα στην εγγύηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και της προστασίας των καταναλωτών και των επενδυτών.

2.3.3. Μέσω της θέσπισης πιλοτικού συστήματος για τη δοκιμή υποδομών της αγοράς DLT, η πρόταση κανονισμού προτείνει να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις προκειμένου οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις να αξιοποιήσουν πλήρως το δυναμικό του ισχύοντος πλαισίου, καθώς επιτρέπεται στις εποπτικές αρχές και τους νομοθέτες να εντοπίζουν τους κανονιστικούς φραγμούς· ταυτόχρονα, οι ρυθμιστικές αρχές και οι ίδιες οι επιχειρήσεις θα μπορούν σταδιακά να αποκτήσουν πολύτιμες γνώσεις για τη χρήση της τεχνολογίας κατανεμημένου καθολικού.

2.3.4. Για τους λόγους αυτούς και λόγω της ανάγκης σταδιακής προσέγγισης, το μέσο του πιλοτικού καθεστώτος κρίνεται ως το πλέον αναλογικό όσον αφορά τους επιδιωκόμενους στόχους, καθώς μέχρι στιγμής δεν υφίστανται ικανές ενδείξεις που θα δικαιολογούσαν τη θέσπιση μόνιμων, σημαντικότερων και με πιο εκτεταμένο πεδίο εφαρμογής κανονιστικών τροποποιήσεων.

2.3.5. Η παρούσα πρόταση έχει ως στόχο την παροχή ασφάλειας δικαίου και ευελιξίας στους συμμετέχοντες στην αγορά που επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν σε υποδομή της αγοράς DLT, θεσπίζοντας ενιαίες απαιτήσεις για τη λειτουργία τους. Οι άδειες που χορηγούνται στο πλαίσιο του παρόντος κανονισμού θα επιτρέψουν στους συμμετέχοντες στην αγορά να δραστηριοποιούνται σε υποδομή της αγοράς DLT και να παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε όλα τα κράτη μέλη.

2.3.6. Ειδικότερα, το άρθρο 1 ορίζει το αντικείμενο και το πεδίο εφαρμογής της πρότασης, ενώ το άρθρο 2 ορίζει τους όρους και τους ορισμούς, μεταξύ άλλων: «υποδομή αγοράς DLT», «πολυμερής μηχανισμός διαπραγμάτευσης DLT» ή «ΠΜΔ DLT», «σύστημα διακανονισμού αξιογράφων DLT» και «κινητές αξίες DLT».

2.3.7. Το άρθρο 3 περιγράφει τους περιορισμούς όσον αφορά τις κινητές αξίες DLT που μπορούν να εισαχθούν προς διαπραγμάτευση σε υποδομές της αγοράς DLT ή να καταχωρίζονται από αυτές. Όσον αφορά τις μετοχές, η χρηματιστηριακή αξία ή η ενδεικτική χρηματιστηριακή αξία του εκδότη κινητών αξιών DLT δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τα 200 εκατ. ευρώ· όσον αφορά τα ομόλογα του δημοσίου με εξαίρεση τα κρατικά ομόλογα, τα καλυμμένα ομόλογα και τα εταιρικά ομόλογα, το όριο τίθεται στα 500 εκατ. ευρώ. Οι υποδομές της αγοράς DLT δεν θα πρέπει να εισάγουν προς διαπραγμάτευση ή να καταχωρίζουν κρατικά ομόλογα.

2.3.8. Το άρθρο 4 καθορίζει τις απαιτήσεις που ισχύουν για ΠΜΔ DLT, οι οποίες είναι ίδιες με εκείνες που ισχύουν για έναν ΠΜΔ στο πλαίσιο της οδηγίας 2014/65/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου ([4]), και προσδιορίζει τις πιθανές εξαιρέσεις βάσει του παρόντος κανονισμού. Στο άρθρο 7 και το άρθρο 8 καθορίζεται η διαδικασία για τη χορήγηση ειδικής άδειας λειτουργίας ΠΜΔ DLT και συστήματος διακανονισμού αξιογράφων DLT, αντίστοιχα, και περιλαμβάνονται λεπτομέρειες σχετικά με τις πληροφορίες που πρέπει να υποβάλλονται στην αρμόδια αρχή. Το άρθρο 9 καθορίζει τη συνεργασία μεταξύ της υποδομής της αγοράς DLT, των αρμόδιων αρχών και της ESMA (Ευρωπαϊκή Αρχή Κινητών Αξιών και Αγορών). Στο άρθρο 10 διευκρινίζεται ότι, το αργότερο μετά από περίοδο πέντε ετών, η ESMA θα υποβάλει στην Επιτροπή αναλυτική έκθεση σχετικά με το πιλοτικό καθεστώς.

3. **Γενικές και ειδικές παρατηρήσεις**

3.1. Η ΕΟΚΕ συμμερίζεται τους στόχους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και μέσω της παρούσας γνωμοδότησης υποστηρίζει τη σκοπιμότητα και τη σημασία της εφαρμογής, εντός του πρώτου εξαμήνου του 2022, των διαφορετικών μέτρων κανονιστικής προσαρμογής που απαιτούνται για τον εκσυγχρονισμό των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, χωρίς να παραμελείται η προστασία των καταναλωτών και η ακεραιότητα της αγοράς.

([4]) Οδηγία 2014/65/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαΐου 2014, για τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων και την τροποποίηση της οδηγίας 2002/92/ΕΚ και της οδηγίας 2011/61/ΕΕ (ΕΕ L 173 της 12.6.2014, σ. 349).

3.2. Ειδικότερα, οι κανονιστικές προτάσεις αποσκοπούν στην ασφάλεια δικαίου όσον αφορά την κανονιστική μεταχείριση των κρυπτοστοιχείων. Η σαφήνεια του κανονιστικού πλαισίου που διέπει όλα τα είδη κρυπτοστοιχείων, καθώς και όλους τους παρόχους σχετικών υπηρεσιών, αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη δημιουργία καινοτόμων λύσεων προστιθέμενης αξίας στην εν λόγω αγορά. Συγκεκριμένα, η επιλογή κανονισμού αντί οδηγίας συμβάλλει στην επίτευξη ικανής ομοιογένειας του περιεχομένου και της εφαρμογής των νέων διατάξεων όσον αφορά την εσωτερική αγορά.

3.3. Η ΕΟΚΕ εκτιμά πως η νομοθετική παρέμβαση της Επιτροπής αναμενόταν εδώ και πολύ καιρό και υπογραμμίζει συνεπώς ότι είναι πλέον επείγουσα και αναγκαία προκειμένου να θεσπιστεί ολοκληρωμένη ρύθμιση σχετικά με ένα συνεχώς εξελισσόμενο και ταχέως μεταβαλλόμενο τεχνολογικό φαινόμενο.

3.4. Η ΕΟΚΕ κρίνει χρήσιμες τις παρεμβάσεις που αποσκοπούν: α) στην προστασία των τελικών χρηστών των ψηφιακών χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών· β) στην προστασία της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας· γ) στην προστασία της ακεραιότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα της ΕΕ και δ) στη διασφάλιση ίσων όρων ανταγωνισμού μεταξύ των διαφόρων φορέων του οικονομικού και χρηματοπιστωτικού συστήματος.

3.5. Η ΕΟΚΕ συμμερίζεται και υποστηρίζει την πρόταση που επιδιώκει οι εκδότες σημαντικών κρυπτοστοιχείων και παγκοσμίων σταθερών κρυπτονομισμάτων να υπόκεινται σε αυστηρότερες υποχρεώσεις όσον αφορά τις κεφαλαιακές απαιτήσεις, τα δικαιώματα των επενδυτών και την εποπτεία. Η παρέμβαση μέσω κανονισμού είναι απολύτως αναγκαία για την αποφυγή της δημιουργίας κεφαλαιακών ροών που θα βρίσκονται εκτός της εποπτικής δράσης των κεντρικών τραπεζών των αρχών του κλάδου και των δημοκρατικών θεσμών.

3.6. Η ΕΟΚΕ υποστηρίζει πως η προσπάθεια ταξινόμησης της Επιτροπής όσον αφορά τον ορισμό των εννοιών των κρυπτοστοιχείων και της τεχνολογίας κατανεμημένου καθολικού επιτρέπει τη συμπερίληψη στους χρησιμοποιούμενους ορισμούς των διαφόρων ειδών κρυπτοστοιχείων, ώστε οι ορισμοί να είναι κατάλληλοι από την οπτική δυνητικών μελλοντικών εξελίξεων στην τεχνολογία ή στην αγορά.

3.7. Ωστόσο, η ΕΟΚΕ φρονεί πως θα μπορούσε να υπάρχει μεγαλύτερη σαφήνεια, μέσω της κατάρτισης πιο λεπτομερών προδιαγραφών όσον αφορά τις διαφορετικές υποκατηγορίες κρυπτοστοιχείων και το πεδίο εφαρμογής τους. Έτσι θα μπορούσαν να αποφευχθούν κίνδυνοι ερμηνείας όσον αφορά τη μεταχείριση των ειδών κρυπτοστοιχείων που περιλαμβάνονται στην κατηγορία «εκτός ψηφιακών κερμάτων με εγγύηση περιουσιακών στοιχείων ή ψηφιακών κερμάτων ηλεκτρονικού χρήματος».

3.8. Η ΕΟΚΕ συμφωνεί με την πρόληψη των κανονιστικών επικαλύψεων της πρότασης κανονισμού που εκφράζεται μέσω των εξαιρέσεων από το πεδίο εφαρμογής του κανονισμού, όπως ορίζονται στο άρθρο 2 παράγραφος 2 της πρότασης. Πρόκειται για κατάλληλα και σημαντικά μέτρα, δεδομένου ότι είναι αναγκαία η αποφυγή αλληλεπικαλυπτόμενων απαιτήσεων και επικάλυψης της πρότασης για την αγορά κρυπτοστοιχείων αναφορικά με, π.χ., την οδηγία MiFID.

3.9. Είναι όντως απαραίτητο τα κανονιστικά καθεστώτα να μην είναι αντικρουόμενα, καθώς κάτι τέτοιο θα ενίσχυε την κανονιστική αβεβαιότητα και θα δημιουργούσε υπερβολικό κόστος συμμόρφωσης και επιβάρυνση στους παρόχους, περιορίζοντας πιθανώς την καινοτομία. Για να επιτευχθεί η καθαρή διάκριση μεταξύ των δύο πεδίων, και συνεπώς η αναγκαία ασφάλεια δικαίου, πρέπει να καταρτιστεί ορισμός του «ψηφιακού κέρματος συμμετοχής σε εταιρείες», με ταυτόχρονη παροχή σαφών οδηγιών σχετικά με τα διακριτικά χαρακτηριστικά ενός κρυπτοστοιχείου που μπορεί να θεωρηθεί χρηματοπιστωτικό μέσο.

3.10. Για τον λόγο αυτό, η ΕΟΚΕ εκτιμά τη θεσμική συμμετοχή και την επιχειρησιακή εμπειρογνωμοσύνη της ΕΑΤ ([5]) και της ESMA ([6]) τόσο στην προετοιμασία της δημοσίευσης της εν λόγω πρότασης όσο και στη διοικητική συνεργασία μεταξύ των εν λόγω ευρωπαϊκών αρχών και των εθνικών αρμοδίων εθνικών αρχών στο στάδιο της εφαρμογής των νέων κανόνων.

3.11. Επιλέγοντας να οριοθετήσει το πεδίο εφαρμογής της πρότασης ουσιαστικά στα ψηφιακά κέρματα αγοράς υπηρεσιών και στα σταθερά κρυπτονομίσματα, η Επιτροπή περιορίζει την κανονιστική παρέμβαση στις δραστηριότητες πέραν των χρηματοπιστωτικών μέσων και των επενδυτικών προϊόντων που μπορούν να θεωρηθούν «ψηφιακές εκφάνσεις» δικαιωμάτων που πηγάζουν από επενδύσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες και τα οποία γίνονται αντικείμενο διαχείρισης μέσω τεχνολογιών κατανεμημένου καθολικού. Έτσι, τα κρυπτονομίσματα ή κρυπτοστοιχεία πρέπει να συνδέονται με απτές αξίες και είναι συνεπώς λιγότερο εκτεθειμένα στον κίνδυνο καιροσκοπικής χρήσης που θα μπορούσε να οδηγήσει σε αποταμίευση χωρίς την αναγκαία προστασία των επενδυτών.

3.12. Η ΕΟΚΕ κρίνει μάλιστα αναγκαία τη σαφέστερη ταξινόμηση των υβριδικών ψηφιακών κερμάτων. Ορισμένα κρυπτοστοιχεία μπορούν, μετά το στάδιο της εκπομπής, να επιτελέσουν διαφορετικές λειτουργίες, αλλάζοντας μορφή υπό προκαθορισμένες συνθήκες. Ως εκ τούτου κρίνεται σκόπιμο να αποσαφηνιστεί το κανονιστικό καθεστώς που θα διέπει αυτά τα υπό εξέλιξη υβριδικά μέσα, δεδομένου ότι μια αλλαγή φύσης μπορεί να καταστήσει αναγκαία την εφαρμογή διαφορετικών κανονιστικών διατάξεων.

([5]) Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών.
([6]) Ευρωπαϊκή Αρχή Κινητών Αξιών και Αγορών.

3.13. Η ΕΟΚΕ υποστηρίζει επίσης τη δράση της ΕΕ που αποσκοπεί στην εξάλειψη των δυνητικών φραγμών στην καινοτομία που πηγάζει από τις νέες ψηφιακές τεχνολογίες και οι οποίοι σχετίζονται με τη νομοθεσία περί χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, η οποία δεν κατορθώνει πάντοτε να ακολουθεί την ταχύτητα εξέλιξης των τεχνολογικών καινοτομιών.

3.14. Μεταξύ των καινοτομιών που εμφανίζουν ανατρεπτικό δυναμικό όσον αφορά το χρηματοπιστωτικό και τον νομισματικό τομέα, χρήζει οπωσδήποτε ειδικής προσοχής η τεχνολογία κατανεμημένου καθολικού (DLT) όπου ανήκει, για παράδειγμα, η γνωστή τεχνολογία αλυσίδας συστοιχιών (blockchain) που αποτελεί την υποδομή στην οποία βασίζεται η επιτυχία του bitcoin και των λοιπών κρυπτοστοιχείων.

3.15. Η ΕΟΚΕ υποστηρίζει πως η ΕΕ θα μπορέσει να εξασφαλίσει την αποτελεσματική εφαρμογή των υφιστάμενων κανόνων στον νέο πλαίσιο με τις προτεινόμενες τροποποιήσεις της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1937. Ο ευρωπαϊκός κανονισμός μπορεί επίσης να εγγυηθεί την ασφαλή ανάπτυξη ενός νέου κανονιστικού πλαισίου, όπως αυτό που αφορά την πρόταση για ένα πιλοτικό καθεστώς για τις υποδομές της αγοράς που βασίζονται σε τεχνολογία κατανεμημένου καθολικού.

3.16. Αυτές οι παρεμβάσεις πρέπει να εξασφαλίζουν νομική σαφήνεια, επιτρέποντας στον θεσμικό χρηματοπιστωτικό τομέα να επιτύχει μεγαλύτερη αποδοτικότητα μέσω της ευρύτερης χρήσης της τεχνολογίας κατανεμημένου καθολικού, καθώς και να απαντούν στην, ενίοτε ανεξέλεγκτη, διάδοση εναλλακτικών κρυπτονομισμάτων ή συστημάτων πληρωμών που αναπτύσσουν φορείς που δεν υπόκεινται στην κανονιστική ρύθμιση.

3.17. Ένας παράγοντας που καθιστά επιτακτική την ευρωπαϊκή παρέμβαση είναι επίσης το γεγονός ότι διάφορα κράτη μέλη έχουν αρχίσει να θεσπίζουν εθνικά κανονιστικά μέτρα είτε μέσω νομοθετικών παρεμβάσεων είτε μέσω συστάσεων και κατευθυντηρίων γραμμών που εξέδωσαν οι ρυθμιστικές αρχές του κλάδου ή οι δευτεροβάθμιοι ρυθμιστικοί οργανισμοί, όπως οι Κεντρικές Τράπεζες ή οι εποπτικές και ελεγκτικές αρχές των χρηματαγορών.

3.18. Παρότι έχουν κοινό σκοπό, αυτές οι παρεμβάσεις ενέχουν τον κίνδυνο δημιουργίας κατακερματισμένου και ανομοιογενούς κανονιστικού πλαισίου στην εσωτερική αγορά. Αντιθέτως, άλλα κράτη δεν έχουν μέχρι στιγμής λάβει καμία σχετική πρωτοβουλία, συμβάλλοντας έτσι και αυτά σε ένα ανομοιόμορφο και κατακερματισμένο κανονιστικό πλαίσιο όπου συνυπάρχουν διαφόρων ειδών κανονιστικές παρεμβάσεις ή απουσιάζουν παντελώς.

3.19. Η ΕΟΚΕ φρονεί πως η ερμηνεία του κανονισμού και των αποφάσεων των αρμοδίων εθνικών αρχών στη διαδικασία αδειοδότησης πρέπει να είναι ει δυνατόν συνεκτικότερες μεταξύ τους, προκειμένου να εξασφαλιστούν ίσοι όροι και να αποφευχθεί το νομοθετικό αρμπιτράζ μεταξύ των διαφορετικών κρατών μελών, με εξέταση της δυνατότητας χρήσης του καθεστώτος φορητότητας της άδειας σε ολόκληρη την ΕΕ για τους αδειοδοτημένους φορείς.

3.20. Υπό αυτή τη σκοπιά, η ΕΟΚΕ υποστηρίζει την επιλογή της Επιτροπής να παρέμβει μέσω ειδικού κανονισμού ο οποίος θα εξασφαλίζει την ομοιομορφία και τον συγχρονισμό των κανόνων που εφαρμόζονται στην ευρωπαϊκή σφαίρα, δεδομένου ότι μια ενιαία και ομοιόμορφη κανονιστική ρύθμιση είναι σίγουρα πιο αποτελεσματική από μια πληθώρα κρατικών παρεμβάσεων, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας που θεσπίζεται από τις Συνθήκες.

3.21. Η ΕΟΚΕ εκτιμά το ότι ο προτεινόμενος κανονισμός έχει ως βασικό στόχο τη διαφάνεια στην ενημέρωση και τη θέσπιση ικανού καθεστώτος αδειοδότησης. Το κανονιστικό πλαίσιο πριν από την πρόταση στερούταν, πράγματι, ενός φίλτρου αδειοδότησης όσον αφορά τις δραστηριότητες που βασίζονται στην τεχνολογία κατανεμημένου καθολικού, καθώς και της πραγματικής εποπτείας των δραστηριοτήτων.

3.22. Η ΕΟΚΕ προσδοκά συγκεκριμένες δράσεις που θα ευνοούν την ικανή ενημέρωση και γνώση των καταναλωτών και των μικροεπενδυτών όσον φορά τους νέους κανόνες προς έγκριση, όπου θα επισημαίνονται τόσο οι κίνδυνοι όσο και τα οφέλη και οι ευκαιρίες που συνδέονται με τις νέες τεχνολογίες που εφαρμόζονται στον χρηματοπιστωτικό και επενδυτικό τομέα. Τούτο δε προκειμένου να μειωθεί η ήδη τυπική για τον κλάδο ασυμμετρία στην ενημέρωση, η οποία απειλεί κατά τρόπο σοβαρότατο και δυσανάλογο τους καταναλωτές και τους μικρούς αποταμιευτές όσον αφορά τα θέματα που άπτονται της παρούσας γνωμοδότησης, τα οποία είναι νέα και όχι εύκολα κατανοητά λόγω του ιδιαίτερα τεχνικού τους χαρακτήρα.

3.23. Η ΕΟΚΕ συνιστά να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή όσον αφορά τους προληπτικούς ελέγχους που προηγούνται της αδειοδότησης, ιδίως όσον αφορά την επιχειρηματική αξιοπιστία των αδειοδοτημένων φορέων, προκειμένου να αποτραπούν καιροσκοπικές και επιζήμιες συμπεριφορές.

3.24. Ακόμα και σήμερα, δεν μοιάζει να υπάρχει επίπεδο τυποποίησης και διαλειτουργικότητας της τεχνολογίας κατανεμημένου καθολικού ικανό να κατευθύνει ασφαλώς την αξιολόγηση του βαθμού τεχνολογικής αξιοπιστίας και κυβερνοανθεκτικότητας των υποδομών που επιλέγουν οι διάφοροι πάροχοι Για τον λόγο αυτό πρέπει να δοθεί προσοχή στη διασφάλιση ικανού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών και των επενδυτών.

3.25. Η ΕΟΚΕ προσδοκά απτά βήματα προόδου όσον αφορά την ψηφιακή επιχειρησιακή ανθεκτικότητα, αντικείμενο της ειδικής πρότασης κανονισμού DORA που συμπεριλαμβάνεται στη δέσμη παρεμβάσεων για τον ψηφιακό χρηματοπιστωτικό τομέα, και η οποία αντιμετωπίζει κρίσιμες πτυχές του χρηματοπιστωτικού τομέα και αποσκοπεί στην νομική αποσαφήνιση των διατάξεων σχετικά με τους κινδύνους που συνδέονται με τις τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών, μειώνοντας την κανονιστική πολυπλοκότητα και αμβλύνοντας τον διοικητικό φόρτο για τις επιχειρήσεις, όπως υπογραμμίζεται στη γνωμοδότηση «Ψηφιακή επιχειρησιακή ανθεκτικότητα» ([7]) της ΕΟΚΕ.

3.26. Σε αυτό το πλαίσιο, η ΕΟΚΕ κρίνει θετικά την πρόταση κανονισμού σχετικά με ένα πιλοτικό καθεστώς για τις υποδομές της αγοράς που βασίζονται σε τεχνολογία κατανεμημένου καθολικού, στην οποία η Επιτροπή συνεκτιμά τις υποδομές της αγοράς που επιτρέπουν τη διαπραγμάτευση και τη ρύθμιση των συναλλαγών χρηματοπιστωτικών μέσω υπό μορφή κρυπτοστοιχείων, προσδιορίζοντας λεπτομερώς τις απαιτήσεις και τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση ειδικής άδειας διαχείρισης πολυμερούς μηχανισμού διαπραγμάτευσης DLT και πλαισιώνει αυτές τις απαιτήσεις σε ένα εποπτικό πλαίσιο για τις αρμόδιες αρχές του κλάδου.

3.27. Επίσης, μέσω του πιλοτικού καθεστώτος, αποφασίζεται η λειτουργία μέσω της προσέγγισης δοκιμαστηρίου δεδομένων (sandbox), ορίζοντας ένα χώρο πειραματισμού σε ελεγχόμενο περιβάλλον όπου θα χορηγούνται προσωρινές παρεκκλίσεις από τους ισχύοντες κανόνες. Αυτή η προσέγγιση θα επιτρέψει στις διοικητικές αρχές και στους φορείς να αποκτήσουν εμπειρία στη χρήση τεχνολογίας κατανεμημένου καθολικού στις υποδομές της αγοράς, εξασφαλίζοντας έτσι τον αναγκαίο χρόνο για τη δέουσα διαχείριση των κινδύνων για τους επενδυτές, της ακεραιότητας των αγορών και της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας.

3.28. Με την υιοθέτηση του πιλοτικού καθεστώτος (ή sandbox), θα μπορεί να επιτευχθεί μια εμπειρική προσέγγιση που θα βασίζεται σε συγκεκριμένες και προσωρινές δοκιμές προκειμένου, σε μεταγενέστερο στάδιο και υπό το φως της αποκτηθείσας εμπειρίας, σε μια πιο ολοκληρωμένη κανονιστική προσαρμογή, χωρίς να εμποδίζεται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας η εισαγωγή και η πλήρης ανάπτυξη της τεχνολογίας κατανεμημένου καθολικού και των καινοτομιών που μπορεί να δημιουργήσει η χρήση της. Ειδική προσοχή πρέπει να δοθεί στο στάδιο της εξόδου από τη δοκιμή υπό πιλοτικό καθεστώς, προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία των χρηστών και όσων συμμετείχαν στη δοκιμή.

3.29. Παρότι χαιρετίζει την πρόταση για το πιλοτικό καθεστώς, η ΕΟΚΕ φρονεί πως η περίοδος 5 ετών για την έκθεση της ESMA στην Επιτροπή είναι υπερβολικά μακρά, δεδομένης της ταχύτητας με την οποία εξελίσσονται οι τεχνολογίες του ψηφιακού χρηματοπιστωτικού τομέα.

3.30. Επίσης, πρέπει να εξεταστεί η επιλογή του τερματισμού του πιλοτικού καθεστώτος μετά την έκθεση της ESMA, με θέσπιση σταδιακής εξάλειψης που θα επιτρέπει στους παρόχους να εγκαταλείψουν σταδιακά το πιλοτικό καθεστώς, ανακτώντας στο μέγιστο δυνατό βαθμό το κόστος που επωμίσθηκαν στο στάδιο της δοκιμής. Η ΕΟΚΕ φρονεί επίσης πως το μοντέλο του πιλοτικού καθεστώτος θα μπορούσε επίσης να χρησιμοποιηθεί για την αναγνώριση του ρόλου των επενδυτικών εταιρειών και των τραπεζών που δραστηριοποιούνται σε σχετικούς με τη λειτουργία των υποδομών τεχνολογίας κατανεμημένου καθολικού τομείς όσον αφορά τις υπηρεσίες διαπραγμάτευσης, καθώς και της φύλαξης και διοικητικής διαχείρισης των τίτλων.

3.31. Τέλος, όσον αφορά την εφαρμογή του κανονισμού για τις αγορές κρυπτοστοιχείων, η ΕΟΚΕ δεν μπορεί παρά να εκφράσει τον έντονο προβληματισμό της αναφορικά με το «μεταβατικό καθεστώς» που προβλέπει την μόνιμη εξαίρεση από τις διατάξεις του για τα κρυπτοστοιχεία που ήδη υπάρχουν στην αγορά πριν από την θέση σε ισχύ του κανονισμού και τα οποία υπάγονται στην κατηγορία «εκτός των ψηφιακών κερμάτων με εγγύηση περιουσιακών στοιχείων και των ψηφιακών κερμάτων ηλεκτρονικού χρήματος» (άρθρο 123).

3.32. Η ΕΟΚΕ ζητεί να εκτιμηθεί προσεκτικά η δυνατότητα ένα ήδη εκδοθέν κρυπτοστοιχείο να παραμείνει μονίμως σε καθεστώς εξαίρεσης, προκειμένου να μην υπονομευθεί η προάσπιση της αρχής της ίσης μεταχείρισης «για ίδιο κίνδυνο στην ίδια δραστηριότητα, εφαρμόζεται η ίδια μεταχείριση». Θα ήταν πράγματι σκοπιμότερο να καταστεί μεταβατική η ίδια η εν λόγω διάταξη, με τον καθορισμό προθεσμίας προσαρμογής για τα κρυπτοστοιχεία αυτής της κατηγορίας που κυκλοφορούν ήδη στην αγορά.

Βρυξέλλες, 24 Φεβρουαρίου 2021.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG

([7]) Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα *Ψηφιακή επιχειρησιακή ανθεκτικότητα* (ECO/536) (βλέπε σελίδα 38 της παρούσας Επίσημης Εφημερίδας).